

OSİP SENKOVSKİ'NİN TÜRK ÇİNGENESİ ve KONSTANTİN LEONTYEV'İN
PEMBE HİKAYELERİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME
COMPARATIVE STUDY OF OSİP SENKOVSKY'S TURKISH GYPSY AND
KONSTANTİN LEONTYEV'S PEMBE STORIES

Yazar/Author

Ilsever RAMİ

Dr. Öğretim Üyesi

Yeditepe Üniversitesi

ilsever.rami@yeditepe.edu

.tr

[0000-0003-4322-7478](tel:0000-0003-4322-7478)

Abstract: Among Russian travellers, who visited the Ottoman Empire for various reasons in different periods, two names are of particular importance. The first of them is the orientalist, Osip Ivanovich Senkovsky (1800-1858) – a scientist, writer and journalist who devoted his life to the East, especially the Ottoman studies. The second one is the Russian philosopher and writer, Konstantin Nikolayevich Leontiev (1831-1891), who, due to his consular duty, lived in the Ottoman Empire for many years and produced many literary works about the Ottoman Empire, much more than most of other travellers. In this study, two works, *Turkish Gypsy* of Osip Senkovsky and *Pembe* of Konstantin Leontiev, exploring a common topic and similar motifs have been considered in the scope of comparative literature approach. Senkovsky wrote the story of *Turkish Gypsy* in 1834 and published it in 1835 in the monthly journal named *Biblioteka dlya chteniya* (Библиотека для чтения). Another story, which is compared with the first one, is *Pembe* by Konstantin Leontiev published in 1864 in the journal *Russkiy Vestnyk* (Русский вестник). These two stories written on the same topic provide an appropriate ground for comparative literature studies. The similarities and differences of *Turkish Gypsy* and *Pembe* are explored applying a textual analysis by considering their common topic and motifs. Besides, various subjects reflected in the studied literary texts, such as the life of Ottoman society and the Balkan nations, the position of the Gypsies in society are also considered.

Key Words: Osip Senkovski, Konstantin Leontyev, Gypsy, the other, Ottoman Empire

Özet: Farklı dönemlerde çeşitli amaçlarla Osmanlı'yı ziyaret eden Rus gezginler arasında iki isim ayrı bir önem taşımaktadır. Bunların birincisi doğu bilimci, hayatını Doğu'ya, bilhassa Osmanlı araştırmalarına adanmış bir bilim insanı, yazar ve gazeteci Osip İvanoviç Senkovski (1800-1858) iken diğeri ise görevi gereği Osmanlı'da uzun yıllar yaşamış ve Osmanlı ile ilgili çok edebi eser ortaya koymuş Rus filozof ve yazar Konstantin Leontyev (1831-1891)'dir. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi kapsamında ele alınan bu çalışmada ortak konu ve benzer motifleri işleyen iki eser Senkovski'nin *Türk Çingenesi* (Турецкая цыганка) ve Konstantin Leontyev'in *Pembe* (Пембе) adlı hikâyeleri ele alınmıştır. Senkovski, *Türk Çingenesi* hikâyesini 1834 yılında yazmış ve 1835 yılında editörlüğünü yürüttüğü *Biblioteka dlya chteniya* (Библиотека для чтения) adlı aylık dergide yayımlamıştır. Bu hikâye ile karşılaştırılmak istenen Leontyev'in *Pembe* adlı hikâyesi ise ilk defa 1864 yılında *Russkiy Vestnik* (Русский вестник) dergisinde yayımlanmıştır. *Türk Çingenesi* ile *Pembe* adlı eserlerde metne bağlı inceleme yöntemi kullanılarak ortak konu ve motifler dikkate alınıp, hikâyelerin benzer ve farklı yönleri tespit edilecektir. Aynı zamanda söz konusu edebi metinlere yansımış Osmanlı toplumu, Balkan halklarının yaşantısı, Çingenerin toplumdaki konumu gibi konular da ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osip Senkovski, Konstantin Leontyev, Çingene, Osmanlı İmparatorluğu.

Geliş Tarihi/Received:

13.03.2023

Kabul Tarihi/Accepted:

18.07.2023

Yayın Tarihi/Published:

31.07.2022

Bir edebiyatın gelişiminde gelenek ve başka edebiyatların ya da kültürlerin etkisi büyük önem taşımaktadır. “Bir milletin sanatının, edebiyatının gelişmesi o milletin üzerinde yaşadığı coğrafya ve karşılaştığı kültür ve medeniyetlerle doğrudan orantılıdır”.¹ Hem Batı hem Doğu kültürlerinin etkisi altında gelişen Rus edebiyatı buna güzel bir örnek teşkil etmektedir. “Farklı kültürel yapılardan beslenme özellikle Rus edebiyatı için oldukça besleyici olmuştur. Rus edebiyatının beslendiği farklı kültürel kaynaklar arasında Türk kültürü belirgin bir yer tutmaktadır”.²

On dokuzuncu yüzyılda Rus edebiyatında, Doğu kültürüne ve edebiyatına karşı büyük bir ilgi oluşur. Bu ilginin ortaya çıkmasının sebepleri olarak araştırmacılar Doğu temasını işleyen Batı edebiyatının etkisini ve Rusya’da Doğu biliminin gelişimini gösterirler. “XIX. yüzyılda Rusya’da Doğu biliminin gelişimi ve Rus kültürel, bilimsel, sosyal ve ekonomik hayatının yükselişi Doğu ülkelerine ve özellikle de Türkiye’ye karşı ilginin artmasına olanak sağlamıştır”.³ Bu yıllarda kültürel anlamda yoğun bir etkileşim dönemi yaşayan Rus edebiyatında Doğu konusu geniş bir yansıma bulur ve böylelikle Doğu’yu konu alan çok sayıda eserin ortaya çıkmasına sebep olur. “Pek çok Rus yazarının dilinde, kelime seçiminde Türk kültürünün etkisi görülürken bazen bu etkilenme dil dışında, motif, kahraman tipi, anlatım mekânı olarak da yer almaktadır”.⁴

Kültürlerarası etkileşim, tesir ve edebi çeviri konuları karşılaştırmalı edebiyat bilimi araştırmalarının temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda “Karşılaştırmalı edebiyat kültürler arası etkileşimin edebi eserlere yansıyan yönlerini araştırarak edebiyat tarihi ve kültürel değişim tarihine ışık tutmayı hedefleyen bir alandır”.⁵ Farklı kültürlerin birbirine yakınlaşmasını ve etkileşimini araştıran karşılaştırmalı edebiyat, “bireylere ve toplumlara belli bir konuya veya soruna farklı açılardan bakabilme ufku geliştirerek evrensel bir bilinç ve bakış açısı kazandırır”.⁶ “Tam da bu ölçekte karşılaştırmalı edebiyat farklı alternatifleri gözler önüne sererek olaylara, durumlara, kültürlere karşı çok yönlü bir bakış açısı kazandırır ve çeşitli ilişkilerin inşasına zemin hazırlayarak bir nevi uluslararası bir iletişim köprüsü kurar”.⁷

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin “görevi, işlevi, aynı dilde veya farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yönlerini tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmek”dir.⁸ Karşılaştırmalı edebiyat kapsamında ele alınan bu çalışmada ortak konu ve motifleri işleyen iki eser Leh asıllı Rus yazar Osip İvanoviç Senkovski’nin (1800-1858) *Türk Çingenesi* (*Турецкая цыганка*) ve Rus yazar Konstantin Leontyev’in (1831-1891) *Pembe* (*Пембе*) adlı hikâyeleri ele alınmıştır. Otuz sene ara ile kaleme alınan bu iki eserde aynı konu -Çingene ve aşk- konusu işlenmektedir. Ancak amacımız bu iki eser arasında sadece ortak ve farklı yönleri tespit etmekle sınırlı değildir. Aynı zamanda benzer ve farklı yönlerin nedenini açıklamak, yazarların sanatsal farklılıklarını ön plana çıkarmaktır.

Ünlü doğu bilimci, yazar ve gazeteci Osip Senkovski (1800-1858) *Türk Çingenesi*⁹ adlı hikâyesini 1834 yılında yazmış ve 1835 yılında editörlüğünü yürüttüğü *Biblioteka dlya çteniya* (*Библиотека для чтения*) adlı aylık dergide yayımlamıştır. Bu hikâye ile karşılaştırılmak istenen Konstantin Leontyev’in *Pembe* adlı hikâyesi ise ilk defa 1864 yılında *Russkiy Vestnik* (*Русский вестник*) dergisinde yayımlanmıştır. *Türk Çingenesi* ve *Pembe* adlı eserler metne bağlı inceleme yöntemi çerçevesinde incelenecek, ortak konu ve motifler dikkate alınarak hikâyelerin benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye; edebi metinlere yansımış Osmanlı toplumu hayatı ve Çingenelerin toplum içindeki konumu açıklanmaya çalışılacaktır.

Çingener

Göçebe hayat tarzı sürdüren Çingenerlerin bazıları geçiş yollarındaki topraklara yerleşirler. Geçiş topraklarından biri olan Osmanlı İmparatorluğu’nda

Çingene toplulukları devlet tarafından çok sıkı bir disiplin altına alınmış olup hukukî bakımdan da özel bir nizama bağlanmışlardır. [...] Osmanlı saray eğlencelerinde resmî olarak bulunmamalarına rağmen bazı durumlarda sultan eğlencelerinde ve sünnet şölenlerinde yer almışlardır. III. Murad’ın oğlu Mehmed için

düzenlenen sünnet merasimine Çingener ellerinde beyaz ve kırmızı hatları bulunan bir bayrak taşıyarak katılmışlardır. Bunlar Osmanlı eğlence dünyasında çengi, hanende ve sazende olarak da yerlerini almaktaydı.¹⁰

Anadolu ve Balkanları geçerek on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda Rusya'ya gelen Çingener, tüm Avrupa'da olduğu gibi Rusya'da da

Müziyen, dansçı ve şarkıcı olarak ün salarlar. Ulusal müzikleri, kendi ana dillerinde, balad tarzında son derece uzun, aşk dolu ve hareketli kabile şarkılarından oluşur. 19. yüzyılın başlarında ülkede şarkıcı solistler ve onlara eşlik ederek gitar çalan Çingene korolarının yaygınlaştığı görülür. Gösterilerinde sergiledikleri özel bir tür olan Çingene romansı sonraki dönemde, Rus halk şarkılarına dayanan Rus romansının doğmasına zemin hazırlar.¹¹

Çingene konusu Rus edebiyatı dâhil dünya edebiyatında da çokça işlenen bir konudur. Göçebe hayat tarzını benimseyen, özgür ruhlu, hiçbir otoriteyi ciddiye almayan Çingene halkının yaşam tarzı birçok Rus yazarın ilgi odağında olmuştur. On sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren Rus edebiyatında yer almaya başlayan Çingene karakterleri eserlere, genel olarak yalancı, hırsız ve kötü eğilimli olarak yansımıştır. Araştırmacı B. Yagubov'a göre ancak 1824 yılında ünlü Rus Yazar ve Şair Aleksandr Puşkin (1799-1837), yazdığı Çingener (Цыганы) poemasında, olumlu bir çingene karakteri ortaya koyarak sonraki dönemlerde yazılan birçok eser için örnek teşkil etmiştir. Puşkin eserindeki Çingene karakteri ahlaki normlara uymayan, davranışları toplumda kabul görülen kurallara zıt ve Avrupalılar tarafından anlaşılması zor bir insan tipi olarak tasvir edilse de yazarın ortaya koyduğu Çingene karakteri olumlu değerlendirmelere de layık görülür. İngiliz Filolog ve Akademisyen George Henry Borrow ve Sanskrit Bilimci August Pott, Puşkin'in bu eserini dünya çapında Çingenerin iç dünyasını bu kadar derin ve etkileyici anlatan en iyi eser olarak nitelendirmişlerdir.¹²

Eserlerin Yazılış Tarihçesi

Araştırmanın merkezinde yer alan yazarlar Osip Senkovski ve Konstantin Leontyev görev ve çalışmaları gereği hayatlarının bir kısmını Osmanlı'da geçirmişlerdir. Söz konusu coğrafyada buldukları sırada ortaya çıkan gözlemleri sonucunda yazarlar Doğu ve özellikle de Osmanlı ile ilgili çok sayıda eser ortaya koymuşlardır. Çalışmamıza konu olan bu iki hikâye de yazarların Osmanlı'ya yaptıkları seyahatleri sonucunda kaleme alınmıştır.

Doğu bilimci olarak tanınan, sonraları gazeteci ve çevirmen olarak da ün kazanan Senkovski, dönemin en eğitilmiş insanlarından birisi olmuştur. On ikiden fazla dil bilen doğu bilimci ve yazar, bilimsel araştırmaların yanı sıra edebi faaliyetlerde de bulunmuştur. Senkovski, Rusya'da Doğu biliminin kurucuları arasında sayılmaktadır. Aynı zamanda Rus edebiyatında Doğu konulu hikâye ve roman yazan ilk isimlerden birisidir. Yazar, "1819 yılında üniversite eğitimini bitirdikten sonra Türkiye, Suriye ve Mısır gibi ülkelere yolculuk yapmıştır. Yolculuğu sırasında doğu halklarının tarihini, coğrafyasını ve kültürünü incelemiş, dillerini öğrenmiştir".¹³ 1822 yılında, Doğu seyahati dönüşünde yirmi iki yaşında olan Senkovski Sankt-Petersburg Üniversitesi'nin Doğu Bilimleri Fakültesinde çalışmaya başlamıştır, fakat 1830'lu yıllarda akademik çalışmalardan uzaklaşmış ve kendisini tamamen edebiyata adanmıştır.

Araştırmacılar *Türk Çingenesi* hikâyesinin yazılış tarihi ile ilgili farklı görüşler ortaya koymaktadır. Örneğin araştırmacı V. A. Kaverin, bu hikâyeyi otobiyografik olaylara dayanan ve Senkovski'nin kaleminden çıkmış orijinal bir eser olarak nitelendirmektedir.¹⁴ Diğer bir Rus araştırmacı N. V. Nazarova'ya göre ise bu hikâye, İngiliz Yazar Philip Slingsby'nin *Sardis Çingenesi* (*The Gipsy of Sardis*) eserinin çevirisidir. Çevirmeni de E. F. Korş'dur. Senkovski *Türk Çingenesi* hikâyesini o zamanlar kullandığı A. Belkin takma adıyla yayımlamıştır.¹⁵ Eserin yazılış ile ilgili farklı bakış açıları olmasına rağmen, o zamanlar editörlüğünü üstlendiği *Biblioteka Dlya Çteniya* dergisinde yayımlanan birçok eser gibi bu hikâye de Senkovski tarafından gözden geçirilmiş ve düzeltmeleri yapılmıştır. Bu düzeltmeleri yaparken Senkovski, bir yazar olarak kendi üslubunu de esere yansıtmış ve eklemeler yapmıştır. 1986

yılında Sovyet Rusya'sında yayımlanan *Soçineniya Barona Brambeusa* adlı kitapta bu hikâye, Senkovski'nin kaleminden çıkmış orijinal eser olarak gösterilmiştir.

Ünlü Rus yazar, filozof, diplomat, edebiyat eleştirmeni Konstantin Leontyev tıp eğitimi almış ve Kırım Savaşı'nın (1853-1856) başlamasıyla kendi isteğiyle askeri doktor olarak savaşa katılmıştır. Kırım Savaşı'ndan döndükten sonra "Başkente kendini ideolojik olarak yalnız bulan, edebiyat çevrelerinde de aradığını bulamayan Leontyev, yeni arayışlara yönelmiştir. 1863 yılı Leontyev'in hayatında ve siyasi düşüncelerinin olgunlaşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu yıl, Rusya İmparatorluğu Dışişleri Bakanlığının Asya Şubesinde çalışmaya başlayarak diplomatik kariyerine ilk adımı atmıştır".¹⁶

1863-1874 yıllarını diplomat olarak çalıştığı Osmanlı İmparatorluğu'nda geçiren Leontyev, Girit Adası, Edirne, Tulça, Yanya ve Selanik'te konsolosluk görevlerinde bulunmuş, 1872-73 yılları arasında İstanbul'da, Adalar'da yaşamıştır. *Pembe* hikayesinin yayımlandığı "1864 yılında Leontyev iki yıldan daha fazla bir süre kalacağı Edirne'deki konsolosluk görevine başlar. Edirne, Konstantin Leontyev'e İstanbul'da bulunma ve buradaki kültürü daha iyi anlama imkânı da sağladı. K. N. Leontyev 1867 yılında Tulça'daki konsolos yardımcısı görevine atandı".¹⁷ "Leontyev'i Türkiye'ye ve bu topraklarda yaşayan halklara bağlayan şey sadece görev değil, gerçek bir sevgidir. Yazar bu yılları oldukça verimli geçirmiş ve çok sayıda eser yazmıştır. İlk defa 1876 yılında "Türkiye'deki Hıristiyanların Yaşamından" (*Из жизни христиан в Турции*) adı altında bağımsız bir kitap olarak yayımlanan *Doğu Hikâyeleri*'ni tam da bu dönemde kaleme almıştır".¹⁸

Olay Örgüsü

Senkovski'nin *Türk Çingenesi* adlı hikâyesinin ana karakteri Rus gezgin Aleksandr Andreyeviç kendisine refakat eden Yeremey adlı hizmetçisi, Hollandalı, İngiliz, Rus gezginleri ve Türk arabacısıyla birlikte Ege kıyılarına doğru seyahate çıkmıştır. Rus gezginin "on beş yaşlarında mucize bir varlık" olan Çingene kızı Meymene ile ilk karşılaşması Sardis akropolü etrafında gerçekleşir. Rus gezgin, Meymene'ye ilk görüşte aşk olur. Hikâyenin olay örgüsü bu ilişki -onların aşk macerası- üzerine kurulmuştur. Zeynep Günal'ın da belirttiği gibi: "Rus gezgininin Meymene'yi ilk kez görerek âşık olduğu bu egzotik an, öykünün örgüsü içinde çok farklı bir yere sahiptir. Çünkü burada anlatıcı konumundaki Rus gezgin, duyguları söz konusu olduğu için her şeyi büyümlü bir atmosfer içinde görmektedir".¹⁹

Rus gezgin, annesinin ricası üzerine, delikanlı kılığına giren Meymene'yi İstanbul'a getirmiştir. Meymene, İstanbul'a geldikten sonra borçları yüzünden hapis haneye giren babasını kurtarmak için kendisini köle olarak satmaya çalışır. Meymene'nin İstanbul'a gelme amacını öğrenen Rus gezgin kızın peşini bırakmaz ve ne pahasına olursa olsun onu kölelik pençesinden kurtarmaya çalışır. Rus gezgin tanınmamak için Müslüman halktanmış gibi kıyafetler giyerek Meymene'yi kurtarmak amacıyla bir yol aramaya başlar. Yabancıların girmesine izin verilmeyen köle pazarına girmek için Mustafa isimli bir Türk arkadaşından yardım ister ve neredeyse elindeki tüm parasını vererek Meymene'yi kölelikten kurtarır.

Leontyev'in *Pembe* adlı eserindeki olaylar o zamanlar Osmanlı toprakları dahilinde bulunan yanın şehrinde geçmektedir. Eserinin ana karakteri olan Hayrettin Bey'in Çingene kızı Pembe ile ilk karşılaşması ise bir Yahudi düğünde gerçekleşir. Hayrettin Bey, henüz 16 yaşında olan genç ve güzel Pembe'den etkilemiş, kız da zengin ve yakışıklı adama aynı hislerle karşılık vermiştir. İlk görüşmenin üzerinden üç ay geçer ve Hayrettin Bey görev icabı tekrar Yanin'e gitmek zorunda kalır. Hayrettin Bey, Pembe ile ikinci kez orada, erkekler için verilen eğlenceli bir yemek esnasında karşılaşır. Kısa süre sonra ikisi arasında yakınlaşma olur ve ilişki aşka dönüşür.

Portre

Her iki eser de Çingene kızlarının dış görünüşlerinin tasviri ile başlamaktadır. Senkovski eserindeki Rus gezgin, Meymene'yi İtalyan Heykel Ustası Canova (1757-1852) heykellerinde tasvir edilmiş peri kızlarının

güzelliğiyle karşılaştırmaktadır. Meymene'yi ilk defa bir taşın üzerinde otururken fark eden Rus gezgin, hislerini şöyle ifade eder:

Simetrik, mükemmel vücut hatları ve kendisinin bile farkında olmayan hareketlerinin güzelliği ve büyüleyici sihri gücü bütün kalbimi incelik ve zarafetle doldurdu. Boyu ve vücut yapısı ile Canova'nın genç perilerine benziyordu. Öyle güzel hatları, gözleri ve dudakları vardı ki, ben onu kendim mermerden yapıp ve Pygmalion gibi canlandırmaya çalışsam bile bu kadar mükemmel bir şey ortaya koyamazdım.²⁰

Rus gezgini Meymene'nin sadece dış güzelliği değil, aynı zamanda "Asyalılara özgü melankolik huzur ve rahatlatıcı sakinliği" de etkilemiştir. İlk görüşte kıza aşk olan Rus gezgin, Meymene'yi "tüm Doğu'nun en sevimli varlığı" olarak nitelendirmektedir.

Leontyev'in eserindeki Çingene kızı Pembe'nin portresini Hayrettin Bey'in gaz lambası ışığı altında yazdığı satırlardan öğreniyoruz:

Birden karşıma çok genç yaşlarda bir kız peyda oldu. Giysisi çok basitti, fakat o kız tatlı şerbet dolu altın bir kap gibi güzeldi. Ustaca çevreler yapıp odayı dolaşarak dans etmesi çiçekli çalılıklarda oynayan genç bir yılanı andırıyordu. Senin adın Pembe, çiçeklerin en güzeli olan gül çiçeğinin adı. Üzerine gül suyu ve şeker dökülmüş nar tanecikleri gibi taze ve tatlısın.²¹

Her iki yazar da Çingene kızlarının doğal ve duru güzelliğe sahip olduklarını ifade eder. Yazarlar tarafından son derece güzel olarak tasvir edilen Çingene kızlarının hayata yaklaşımları ve bakış açıları farklılık göstermektedir. İki eserin kahramanı Çingene kızları bir şekilde kendilerini satma yoluyla para kazanmak zorunda kalmışlardır. Meymene köle pazarında bir tanıdık vasıtasıyla kendisini satışa çıkartma yolunu seçerken Pembe ise her akşam eğlence mekanlarında dans edip misafirleri eğlendirerek ekmeğini kazanmak zorundadır. Fakat kazandıkları parayı harcama amaçları farklıdır. Meymene, kendi özgürlüğünü feda ederek babasının fidyesini ödeyip onu hapisten çıkarmayı hedefler. Pembe'nin durumu ise farklıdır. O, kendi iradesi dışında teyzesi tarafından yönlendirilerek bu işi yapmaktadır. Pembe bu durumu, "karın tokluğu için para kazanmak zorunda kalmak" şeklinde ifade eder. Aynı zamanda Pembe, Hayrettin Bey'in sevgi ve ilgisini kullanıp kendisine yeni elbiseler, varak işlemeli yelekler, altınlar aldırır. Hayrettin Bey'in iyi kalpli bir insan olduğunu anlayınca kendisine duyduğu aşktan faydalanarak ustaca hareket eder, Hayrettin Bey'i devamlı kıskandırarak kendisine daha fazla para vermesini, kıyafetler almasını sağlar.

Zaman ve Mekân

Senkovski'nin eserindeki olaylar İstanbul'da geçmektedir. Eserin odak noktası İstanbul'dur. Zeynep Günal'ın da belirttiği gibi, "eserin gerçek kahramanı ne Meymene ne Rus gezgin ne de parfüm tüccarı Mustafa'dır. Gerçek kahraman İstanbul'dur. İstanbul tüm gizemi, doğası, karmaşası, kozmopolit yapısı ve hatta masalsi havasıyla batılı okuyucular için en tipik örneği olarak yansıtılmaktadır".²² Yazar, İstanbul'un en ince detaylarına kadar tüm manzaralarını başarılı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Boğazın sularında süzülen hoş görümlü kayıklar, rengârenk sarıklı ve ipek gömleklili kayıkçılar, ihtişamlı selvi ağaçları ve mimoza çiçeklerinin fonundaki Topkapı sarayı ve harem bölümü, müezzinlerin ezan sesleri, Boğaz'ın kıyısına demir atmış kırmızı²³ bayraklı savaş gemileri gibi manzaraların yanı sıra kalabalık İstanbul sokakları, peçeli kadınlar, sakallı erkekler ve sokakları dolduran sarı pabuçlu, kırmızı fesli çocuklar, çeşit çeşit giysiler içindeki Rum, Ermeni ve Türkler ustaca tasvir edilmektedir.

Senkovski eserinde Türkler ve onların yaşam tarzı ile ilgili düşüncelere de yer vermiştir. Yola çıkmak için hazırlanan Yeremey, Rusya'ya geri dönmek istememektedir zira Osmanlı'daki rahat ve sakin hayat onun için daha cezbedici ve güzeldir:

Dünyada böyle bir şehir başka nerede var? Bu kadar cana yakın ve bu kadar dürüst insanları olan ülke başka hiçbir yerde yok! Sizinle Almanya'ya, İngiltere'ye, Hollanda'ya, İtalya'ya, Sicilya'ya gittik, Yunanistan'ı dolaştık. Oralarda zahmet ve bitmek bilmeyen çalışma ve hizmet dışında başka ne gördük? Örneğin bizim taraflar diğer topraklardan daha iyi ama yine de hep çalışmak lazım. Rusya'da bu topraklardaki gibi tembel olamazsın, çalışmak zorundasın. Yoksa açlıktan ölecek, soğukta donacak, kaybolacaksın! Ekmeğini alın teriyle kazanmak zorundasın. Aslında tembellik de kötü bir şey değil! Doğrusunu söylemek gerekirse, efendim, bu tembel Türkleri seviyorum! Ayakkabıları acele etmelerini engelliyor, elbiseleri geniş ve rahat. Bu bir hayat değil, bu bir mucize! Köşklerine, saraylarına bakın, efendim! Zengin ve fakir, herkes rahat, Güneş ışınları altında, tembellik içinde rahat hayat geçiriyorlar. Mis gibi hava, bol bol gezmeler, suda bir kayak, tepede bir köşk. İşte bu onların refahı ve herkes bu imkanlara sahip! Yan gelip yatıyor ve böyle de hayatlarını sürdürüyorlar. Gerçekten efendim, Hıristiyan olmasalar bile bizden daha akıllılar!²⁴

Leontyev'in eseri için ön planda işlenen konu: Balkanlar ve orada yaşayan halklardır. Leontyev'in eserinde olay örgüsü farklı milletlerden insanların bir arada olduğu Yanin şehrinde geçmektedir. Rum, Yahudi, Arnavut ve Türklerin yaşadığı bu topraklar anlatının geçtiği dönemde patlamaya hazır bir barut niteliğindedir. Dolayısıyla *Pembe* eserinde yazarın asıl amacı o dönemi, Balkanlarda yaşayan halkları, farklı fikir ve bakış açılarının keşiştiği bu çok uluslu topraklardaki hayatı gözler önüne sermektir. "Konstantin Nikolayeviç Leontyev, *Pembe* adlı Çingene kızının çevresinde gelişen bir aşk öyküsünü okuyucusuna aktarırken gerçekte Balkanlarda bu dönemde yaşayan diğer halkların ön plana çıkmış temsilcilerini tasvir etmekte ve bir tipler galerisi oluşturmaktadır. Bu tipler galerisi yanı sıra roman, Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde Balkanlarda yaşananları, bir yabancı'nın gözleriyle ortaya koymaktadır".²⁵

Farklı milletlerin yaşadığı bu topraklar yönetim açısından da zordur. Yüzyıllar boyunca aynı toprakları paylaşan halkların düşünce tarzı ve yaşam biçimini eserin ana karakteri bir Arnavut Türkü olan Hayrettin Bey tiplemesinde görebilmekteyiz:

Arnavut sadece savaşı, kendi çıkarını ve misafirperverliği sever; yakın zamana kadar Türk ve Yunan'a eşit derecede yabancı ve işine geldiğinde onlara eşit derecede dosttu. Kişisel konularda bir Arnavut, dostluğa ve sözüne sadıktır; kanı ve intikamı sever ve ölümden korkmaz. Yoksulluk içindeyken bile giysileri güzeldir ve yürüyüşü zarif ve yumuşaktır.²⁶

Hayrettin Bey'in annesi Rum asıllı Marigo'dur. Hayrettin Bey, herkesin eşit görüldüğü, hizmetlilere de iyi muamele edilen bir ortamda yetişmiştir. Yazar, karakterin yetiştiği baba ocağını şöyle anlatmaktadır:

Hayrettin'in yaşlı babası Şakir Bey, hemşerilerinin tüm iyi özelliklerine sahip, öfke ve kişisel çıkarlardan uzak birisiydi. Neşeli ve kibardı; gereksiz yere çok sayıda hizmetçilerini üç ayrı masada yedirir içirir. Çünkü Müslümanlar Rumlarla, Rumlar da Müslümanlarla, Rumlar ve Müslümanlar da Çingenelerle aynı masada yemek istemezlerdi. Ki Çingeneleri de o hiçbir zaman ayrı koymazdı. Şakir Bey'in misafirperverliğini herkes bilir. Zengini, tüccarı ve yoldan geçen dilenci de onun evinde kendine yemek ve dinlenme imkânı bulurdu.²⁷

Baba Şakir Bey'in ilk aşkı ve eşi de bir Hıristiyan kızı olan Marigo'ydu. Şakir Bey hayatını karısı Marigo'ya borçludur. 1847 Arnavut İsyanı sırasında tutuklanarak İstanbul'a getirtilen Şakir Bey'i belki uzun yıllar mahkûmiyet, belki de ölüm cezası beklerken, Marigo küçük oğlu Hayrettin'i alıp İstanbul'a gelir. Seraskerin karşısına çıkıp Şakir Bey'in serbest bırakılması için dil döker. Hıristiyan bir kadının kendi özgürlüğünü düşünmeden kocasının özgür bırakılması için yalvarması seraskeri şaşırır. Kadının yakarışlarına şöyle cevap verir: "Eğer ki sen, Hıristiyan ve köle olduğun halde, kendi özgürlüğünü düşünmüyorsan ve onu bu kadar çok seviyorsan, demek ki Şakir Bey gerçekten de iyi bir insan ve bu yüzden onu serbest bırakacağız".²⁸

Hayrettin Bey de tıpkı babası gibi iyi kalpli ve cömert biridir. 1854 Epir İsyanının bastırılması esnasında Şakir Bey sultana orduda hizmet eder. Sultan da Şakir Bey'e teşekkür mahiyetinde oğlu Hayrettin'i eğitim için Konstantinopolis'e gönderir. Hayrettin Bey İstanbul'da eğitim alır, Avrupai nezaket kurallarını benimser, iyi

Türkçe ve Farsça, biraz da Fransızca öğrenir. İstanbul'dayken yaşlı bir Türk onu Fars edebiyatı ile tanıştırır, şiir yazmaya öğretir, edebiyat ve şiirin önemini ona şu sözlerle anlatır: “Oku, oku oğlum. Şiirler harikadır! İnsan ruhu için bir şiir, bahçedeki bir kuşun ötüşü gibidir. Şiir yazan bir adam, güzel kokulu çiçeklerle dolu bir bahçe gibidir”.²⁹

İnce ruhlu ve kozmopolit bir ortamda yetişen ve çocukluğundan beri Rumca'yı da iyi bilen Hayrettin Bey bu topraklarda yaşayan farklı milletten insanlarla iyi arkadaşlıklar kurar. Arkadaşları arasında her milletten insan vardır: Fransız konsolos, Yahudi bankacı İşua, Rum Doktor Petro Pulaki, meclis arkadaşı Rum Djimopulo.

İmkânsız Aşk

Her iki eserde de doğrudan ya da dolaylı olarak aileler oğullarının Çingene kızlarıyla birlikteliklerine veya evlenmelerine karşı çıkmaktadır. Senkovski'nin eserinde bu ilişkinin imkânsızlığını, Rus ailenin bu tür bir ilişkiye izin vermeyeceğine dair ifadeleri Rus gezgin ile seyahat eden hizmetçisi Yeremey'in ağzından duymaktayız: “Anneniz Agrafena Vasilyevna ne diyecek, efendim? Eve döndüğünüzde bu kızı ne yapacaksınız? Odessa'da bu kızı nereye koyacaksınız? Bu olgun yaştaki yoldaşınızı tanıdıklarınız nasıl karşılayacak? Ve en kötüsü, ya o size tüm kalbiyle alışırsa nasıl kurtulacaksınız ondan?”.³⁰ Rus gezgin, Yeremey'in irdeleyici sorularını cevapsız bırakır. Doğrusu cevap verebilecek söz bulamaz, bu ilişkiden dolayı annesine ve bütün aileye vereceği üzüntüyü de çok iyi anlar. Meymene de Rus gezginin kendisi yüzünden zor durumda kalacağını Yeremey'in konuşma tonundan ve gencin gözlerinden anlar. Bu bölümlerde yazar, Rus toplumunun Çingeneleri dışlama, onları öteki olarak görme eğilimini açıkça belirtmektedir.

Leontyev eserinin kahramanı Hayrettin Bey ise Pembe'ye olan aşkı uğruna ailesini bile karşısına almaktan çekinmez, her şeyden vazgeçmeye hazırdır. Özgür ruhlu ve herkesi eşit gören Hayrettin Bey, Pembe'ye karşı olan duygularını açık açık yaşamaktan kaçınmaz. Hatta onu kendi haremine almayı bile düşünür. Fakat Hayrettin Bey'in aile fertleri de bu beraberliğe karşı çıkar. Hayrettin Bey'in eşi Emine Hanım, Çingene kızının ikinci eş olarak hareme alınmasının mümkün olmadığını, bunun kendisi için üzücü ve utanç verici bir durum olduğunu dile getirir. Bu konu aile fertlerini de ikiye ayırır. Hayrettin Bey'in kayınpederinin de dâhil olduğu birinci grup Pembe'nin hareme alınmasına karşı çıkar. Kadın akrabalarından oluşan ikinci grup ise, Emine Hanım'ın kocası Hayrettin Bey'e itaat ederek kadere boyun eğmesi ve Pembe'yi kabullenmesi gerektiğini söyler.

Emine Hanım ailesinin dağılmaması için elinden gelen her şeyi yapmayı dener. Hatta kadınlık gururunu bir yana bırakıp Pembe ile tanışmak ve sohbet etmek için bir gün kahve içmeye de davet eder. Fakat “Pembe'nin gururlu bakışları, bir sultan hanımı gibi yavaş yavaş kahve yudumlaması, bir de Hayrettin Bey'in hediyeye ettiği altın işlemeli ipek kıyafetleri üstünde taşınması”³¹ Emine Hanım'ın bu durumu kabul etmesine engel olur. Emine Hanım'ın kendi sözleriyle ifade etmek gerekirse “annesi babasından satın alınan bir Çerkes kızı olsa, belki. Fakat bir Çingene, üstüne üstelik başı açık ve herkesin önünde dans eden bir Çingene kızının”³² hareme alınması imkânsız bir şey. Durumu kabullenemeyen Emine Hanım çareyi babasının evine dönmekte bulur. Sonra Hayrettin Bey'in Pembe ile olan ilişkisi bittikten daha doğrusu Pembe'nin Hayrettin Bey için sürgün yeri olarak belirlenen Arabistan'a gitmekten vazgeçmesinden sonra Emine Hanım kocasının evine geri döner. Fakat bu çabalar evlilik ilişkilerini kurtarmaya yetmez ve karı koca arasındaki soğukluk daha da güçlenir. Böylelikle ailesini kaybetmiş ve imkânsız aşkı Pembe'den de ayrılmış olan Hayrettin Bey “kaderimiz budur” diyerek hayattan soğumuş ve bezmiş bir vaziyette manevi yalnızlığa mahkûm kalır.

Özgürlük

Özgürlük, her iki eserde de ortak bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin ilk sayfalarından anlaşıldığı üzere Hayrettin Bey, özgür ve insani değerlere önem veren bir ailede yetişmekte ve babasından gördüklerini kendi hayatında da uygulamaya çalışmaktadır. Babası Şakir Bey'in Hristiyanlar ile olan ilişkisi de

oldukça iyidir, öyle ki diğer Arnavutlardan farklı olarak onları daha fazla sever. Hıristiyanlar Şakir Bey'i her ziyaret edişlerinde kendilerini, gördükleri muameleden dolayı hoşnut ve özgür hissederler.

Şakir Bey diğer yaşlı Türklerin yaptığı gibi iki saat boyunca kanepede hareketsiz oturmaz, yorgun yolcuları ve bacaklarını uzatmak isteyen misafirleri büyüklük taslayarak yormazdı. Odanın içinde dolaşır, istediği gibi kalkar oturur ve herkesten istedikleri gibi davranmalarını isterdi tıpkı Frenk kelimesinin barındırdığı anlam gibi: "Frenk kelimesi ne anlama geliyor? Öğrenim görmüş insanlardan öğrendiğime göre 'Frenk' kelimesi özgür adam, sınır tanımayan adam anlamına geliyor. Bu anlamda ben bir Frenk'im. Yaşasın özgürlük! Benim evimde ne istersen yap! İstersen uyu, istersen ye, istersen otur, istersen yürü. Frenklik bu demektir!"³³

Özgürlüğün yanı sıra her iki eserde de Çingene kadını teması da işlenmektedir. Çingene kadını bir taraftan sevdiği erkeğe ve kafilesine bağlı, sadakat duygusu gelişmiş olsa da aynı zamanda kendi kararlarını kendisi alabilen, özgür ruhlu ve sınır tanımayan bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır. "Çingene kadını yaşamının büyük bir kısmını kafilenin dışında geçirir. Para kazanabilmesi için Çingene kadınının cesur, özgür ve hünerli olması beklenir. Gerekli durumlarda kendisini korumasını da bilmelidir. Buna karşılık kabile yasaları Çingene kadından tam anlamıyla bir sadakat bekler. Yalnızca kocasına değil aynı zamanda tüm akrabalarına itaat etmesi gerekir."³⁴

Senkovski'nin Meymene'si onu kölelik pençesinden kurtaran erkeğin sadık eşi olmaya hazırdır. Ama ailesi ve doğduğu topraklardan uzaklaşmak, dilini bile anlamadığı insanların yanında yaşamak Meymene için mutsuzluk kaynağıdır. Meymene'nin duyguları aşktan uzak, sadece minnettarlık hislerinin devamıdır. Bu çerçevede, Rus gezginin duyguları karşılık bulmaz. Çünkü Meymene sadece minnettarlık duygusuyla onunla Rusya'ya gitmeyi kabul eder. Meymene için bu aşk köleliğin diğer bir türüdür.

Pembe ise Hayrettin Bey'in sürgün yeri olarak belirlenen Arabistan'a gitme teklifini reddederek açıkça özgürlüğü seçer. Hayrettin Bey ve Pembe arasındaki aşk da tek taraflı bir aşktır: "Bu, Hayrettin'in aşkıdır. Pembe ise güce aşktır, güç yoksa Pembe de yoktur".³⁵ Hayrettin Bey bir Rum arkadaşının kardeşine ülkeden kaçması için destek vermesi nedeniyle suçlanır ve Arabistan'a sürgünle cezalandırılır. Arabistan'a sürgüne hazırlanan Hayrettin Bey, Pembe'ye kendisi ile gelmesini teklif etse de Hayrettin Bey sayesinde para ve zenginliğe kavuşan sinsi Pembe onunla gitmeyi reddeder. Böylece ikisinin yolları ayrılmış olur.

Konstantin Leontyev'in *Pembe* eserini yazdığı yıllar Osmanlı tebaasının milli özgürlüğü için verdiği mücadelelerin alevlendiği yıllara denk gelmektedir. Eserde Osmanlı Tanzimat reformlarına karşı 1839'da başlayan ve 1847 yılına kadar devam eden Arnavutluk Ayaklanması ve 1866-69 yıllarında baş gösteren Girit Ayaklanmasından bahsedilmektedir. Söz konusu yıllarda görev gereği Osmanlı topraklarında bulunan Leontyev, bu topraklarda yaşayan halkların özgürlük mücadelesini şu şekilde dile getirmiştir:

Önde gelenler uzun zamandır kafa karışıklığı içindelerdi. Halk arasında; Girit'teki Rumların çoktan isyan bayrağı açtığı, Rusların Tuna'ya sayısız ordu sevk ettiği, Sırp prensinin yakında Bosna'ya saldıracağı, Karadağ'ın savaşa hazır olduğu, Fransa'nın Rusya'ya yardım ettiği ve Rumların Müslüman kanı dökmesinin daha kolay olması için Girit'ten Rum aileleri gemileriyle götürdüğü gibi yalan söylentiler yayılıyordu.³⁶

Eserde, milletin özgürlüğe kavuşmasının sadece savaş ve kan dökmek suretiyle değil aynı zamanda eğitimin yaygınlaştırılması ve yenilikçi reformların uygulanmasıyla da ilintili olduğu vurgulanmaktadır. Rum Doktor Petro Pulaki 'ye göre eski ve yeni mücadelesi kıyafet değişikliği ile başlamakta ve köylülerin eğitim alarak kendilerini geliştirmeleriyle devam etmektedir. Petro Pulaki, düğüne hazırlanan Hayrettin Bey'den milli kıyafetler yerine Avrupalı kıyafetler tercih etmesini rica eder:

"İşte bu", diye haykırdı Petro Pulaki. "Anlayışın için teşekkür ederim Beyefendi. Şimdi karşımda vahşi bir hayvan değil, bir insan görüyorum. Beni bağışla lütfen, bunu sana bir dost olarak söylüyorum. Ben ve akrabalarım hayatımı babanıza borçluyuz, belki de... Ne siz Arnavutlar ne de biz Yunanlar, en ücra köydeki bir köylü üzerinden son fustanellayı³⁷ atana kadar ilerleyemeyiz. Bakın, Avrupa'da her emekçi bir konsolos ya da bir elçi kadar iyi giyiniyor... Hepsi eşit, hepsi aynı..."³⁸

Her kafadan özgürlük, milli mücadele ve halk ayaklanması söylemlerinin yükseldiği günlerde; Osmanlı'nın sonunun yaklaştığına dair söylentiler, Prusya, Amerika ve Rusya gibi ülkelerin Avrupa'nın tüm düzenini değiştirmeye yönelik hamleleri, Konstantinopolis'in düşmesi durumunda halkın özgür olup olmayacağı ve halkının istikbali üzerine çok düşünen Hayrettin Bey, özgürlük için verdiği mücadelelerinde Rumları desteklemiş ve arkadaşı Djimopulo'nun kardeşine ülkeden kaçması için yardım etmesi sebebiyle de Arabistan'a sürgüne yollanmıştır. Bir asker disiplini ile sultana hizmet için yetiştirilen Hayrettin Bey için sevgilisi Pembe, her zaman onun yanında olduğu müddetçe Arabistan çölleri bile kendisini vatanında gibi hissettirecektir. Nitekim yirmi altı yaşında aşkına yenik düşen bu duygusal, genç adam için artık özgürlük ve vatan konuları geri planda kalır.

Ölüm

Her iki hikâye ölüm ile sonuçlanır. Senkovski hikâyesindeki Meymene birkaç hafta içinde veba hastalığından vefat eder. Onun ölümü bu ilişki ve aşkın imkânsız olduğunu bir noktada kanıtlamış olur. Acımasız ölüm iki genci birbirinden ayırarak çözümünü de sağlamış olur. Senkovski'nin eserinde ana karakterlerin kendi yollarını seçme imkânı yoktur ve ölüm onlar için bir nevi kurtuluş yolu gibi olmuştur.

Leontyev'in eserindeki aşk ilişkisi de ölümle sonuçlanmıştır. Olay örgüsünün gerçekleştiği Yanin şehrinde Noel kutlamaları sırasında çıkan halk ayaklanması ülkede kargaşaya sebep olur. Osmanlı paşası Fehim Bey görevinden alınır. Paşa'nın görevden alınmasıyla sürgün cezası iptal olan ve babasının deyişiyle "sultana hizmet etme ve adını temize çıkarma zamanı gelen" Hayrettin Bey, sayıları yüzü bulan başıbozukların başına geçer ve ayaklanmayı bastırmak için Agrafa'ya yönelir. Gidişinden üç hafta sonra Hayrettin Bey bir grup Rum'un saldırısı sonucu yaralanıp hayatını kaybeder. Pembe'ye olan aşkı yüzünden ailesini kaybedip borç batağına düşmüş, idare tarafından da uygunsuz olarak nitelendirilmiş ve tüm bunların neticesinde son olarak kaderine küsmüş Hayrettin Bey'in de kısa hayatı ölüm ile sonuçlanır.

Sonuç

Çingeneleri konu alan her iki yazar da kendi dönemlerini, yani Osmanlı'da buldukları dönemi tasvir ederler. 1819 yılında Osmanlı'ya gelen ve burada iki yıl bulunan Senkovski sonraki yıllarda özellikle de *Biblioteka dlya Çteniya* dergisinde çalıştığı dönemde Doğu seyahati notlarını, inceleme makalelerini ve edebi eserlerini kaleme alır. 1863-1874 yıllarında Osmanlı'da konsolosluk hizmetlerinde bulunan Leontyev, o dönemlerde Osmanlı'nın birçok yerini gezmiş ve bu topraklarda yaşayan halkların günlük yaşamı, gelenekleri, örf ve adetleri ile ilgili öğeleri eserlerine taşımıştır.

Senkovski ve Leontyev'in eserleri arasında yapılan bu inceleme, karşılaştırmalı edebiyat bilimi açısından zengin ve yeni ufuklar açabilecek sonuçlara varma imkânı sağlamıştır. Her iki yazar aynı konuyu ele almalarına rağmen farklı geleneklerden beslenmeleri nedeniyle konuyu farklı bakış açılarıyla yorumlayabilmişlerdir.

Leontyev'in, daha önce yazılan Senkovski'nin *Türk Çingenesi* eserini okuyup okumadığı; okuduysa ne kadar etkilendiğini söylemek zordur. Fakat her iki hikâyenin de on dokuzuncu yüzyıl Rus edebiyatında derin izler bıraktığını ve okuyucu tarafından beğeni toplayan eserler olduğunu söyleyebiliriz. Romantizm akımının temsilcisi olan Senkovski, hikâyesinde Puşkin'in *Çingeneler* eserinde ortaya koyduğu özgür ruhlu Çingene karakterinin

özelliklerini kendi eserinde de devam ettirmiştir. Leontyev'in *Pembe* hikâyesi için ise o dönem Osmanlı toplumunun bir yansıması, aynasıdır diyebiliriz. Yazar eserinde daha fazla karakter sayısına, bölgede yaşayan halkların hayat ve düşünce tarzlarına, Balkan halklarının özgürlükleri için verdiği mücadeleye, aile içi ilişkileri gibi konulara da yer vermiştir.

Senkovski ve Leontyev'in farklı kurgularla kaleme aldıkları eserlerini birleştiren nokta, yazarların Çingene özgürlüklerine düşkün ve geleneklerine sadık insanlar olarak göstermeleridir. Meymene, onu kölelik pençesinden kurtaran ve özgürlüğüne kavuşturan Rus gezginine duyduğu minnettarlık duygularından dolayı onunla çok uzağa, Rusya'ya gitmeyi bile kabul eder. Senkovski eserindeki Meymene, Rus gezgini kurtarıcısı olarak görülür ve onu artık eşi bilerek ömrünün sonuna kadar ona sadık kalmayı tercih eder.

Leontyev'in eserindeki Çingene kızı Pembe ise özgürlüğü seçer. Bu nedenle de Pembe özgürlüğünü kısıtlayan her şeyi, aşkı bile reddeder. Pembe için özgürlük aşktan daha değerlidir, aşk her ne kadar beraberinde sevgi, saygı ve hatta zenginlik getirirse de özgürlük kaybedilmeyecek bir değerdir onun için.

Sonuç olarak her iki yazar da Rus ve Osmanlı toplumlarında Çingene karşı olumsuz yaklaşım ve ötekileştiren bir anlayışın hâkim sürdüğünü göstermişlerdir. Senkovski'nin eserinde tanık olduğumuz Rus toplumu da Leontyev eserinde tasvir edilen Osmanlı toplumu da Çingene karşı olumsuz tavır sergilemekte, her iki toplum da onları dışlamakta, öteki olarak kabul etmektedir. Bunun nedeni de Çingene kızlarının tutum ve davranışları, karakterler özellikleri değil, tamamen ait oldukları kökleridir.

Çingene yaşam tarzı, gelenek görenekleri, hayata bakış açıları ve toplumların onlara yaklaşımının anlatılması da eserlerin diğer ortak noktasını oluşturmaktadır. Bunun dışında her iki hikâye de benzer şekilde karakterlerden birinin ölümü ile sonlanır. Aynı zamanda her iki hikâye de Çingene konu almakla birlikte dönem eseri olması açısından da önem taşımaktadır. Ayrıca bu hikâyeler, Rus edebiyatında dönemin popüler seyahat yazıları olarak kabul edilir ve Rus okuyucularının Osmanlı İmparatorluğu'na ve Türk kültürüne ilgiyi nedeniyle geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

¹ Emel Kefeli, "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, Sayı:8, 2006, s. 331.

² Muvaffak Duranlı, "Rus Yazar Konstantin Nikolayeviç Leontyev'in Eserlerinde Balkanlar ve Yazarın "Pembe" Adlı Hikayesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2012, s. 478.

³ İlsever Rami, *19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Türk İmgesi*, İstanbul: Çeviribilim Yayınları, 2016, s. 179.

⁴ Muvaffak Duranlı, "Rus Yazar Konstantin Nikolayeviç Leontyev'in Eserlerinde Balkanlar ve Yazarın "Pembe" Adlı Hikayesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2012, s. 478.

⁵ Emel Kefeli, "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, Sayı:8, 2006, s. 331.

⁶ Hasret Güngör, "Karşılaştırmalı Edebiyat, Küreselleşme ve Göç Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Analiz", *Kare, Uluslararası Edebiyat, Tarih ve Düşünce Dergisi*, Sayı:10, 2020, s. 53.

⁷ İbid, s. 53.

⁸ Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016, s. 15.

⁹ Her iki eserde de Osmanlı İmparatorluğu için o dönem Rus literatüründe yaygın olan Türkiye ismi kullanılmıştır. Eserin adı Türk Çingenesi, metin içinde Türk Ordusu, ülke için Türkiye terimleri kullanılmıştır.

¹⁰ İsmail Altınöz, "Çingene", TDV İslâm Ansiklopedisi, 2016, s. 25.

¹¹ Gülhanım Yetkin & Gamze Öksüz, "Gerçek Yaşamdan Kurguya: Puşkin ve Gorki'de Çingene", *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, 11(24), 2018, s. 374.

- ¹² Boris Yagubov, "Tsiganskiy Tekst i Ego Mesto v Russkoy Kultüre". *Filologičeskiye Nauki. Voprosi Teorii i Praktiki*, 9(27), 2013, s. 211.
- ¹³ Zeynep Günel, "Senkovski'nin Gözüyle Osmanlı Kültürü ve İstanbul", *Littera Edebiyat Yazıları*, 9, 1999, s. 229.
- ¹⁴ Veniamin Kaverin, *Baron Brambeus: İstoriya Osipa Senkovskogo, Jurnalista, Redaktora "Biblioteki dlya Çteniya"*, Moskva: Nauka, 1966, s.155.
- ¹⁵ Nina Nazarova, "Lje-belkin i Psevdo-Senkovski: Ob İstinnim Avtore Povesti "Turetsskaya Tsiganka" i Odnom Epizode iz Otnoşeniya Senkovskogo s Puşkinim v 1835 Godu", *Puşkinskiye Çteniya v Tartu*, Tartu, 2011, Çast 5, ss. 136-140.
- ¹⁶ Pınar Üre, *Konstantin Nikolayeviç Leontyev (1831-1891), Bizançılık ve Şark Meselesi*, İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yay., 2015, s. 21.
- ¹⁷ Muvaffak Duranlı, "Rus Yazar Konsyantın Nikolayeviç Leontyev'in Eserlerinde Balkanlar ve Yazarın "Pembe" Adlı Hikayesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2012, s. 479.
- ¹⁸ İlsever Rami, *19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Türk İmgesi*, İstanbul: Çeviribilim Yayınları, 2016, s. 148.
- ¹⁹ Zeynep Günel, "Senkovski'nin Gözüyle Osmanlı Kültürü ve İstanbul", *Littera Edebiyat Yazıları*, 9, 1999, s. 231.
- ²⁰ Osip Senkovski, *Soçineniya Barona Brambeusa*, Moskva: Sovetskaya Rossiya, 1989, s. 382. r
- ²¹ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ²² Zeynep Günel, "Senkovski'nin Gözüyle Osmanlı Kültürü ve İstanbul", *Littera Edebiyat Yazıları*, 9, 1999, s. 234.
- ²³ Yazar eserde 'kan rengi' ifadesini kullanır.
- ²⁴ Osip Senkovski, *Soçineniya Barona Brambeusa*, Moskva: Sovetskaya Rossiya, 1989, s. 380.
- ²⁵ Muvaffak Duranlı, "Rus Yazar Konstantin Nikolayeviç Leontyev'in Eserlerinde Balkanlar ve Yazarın "Pembe" Adlı Hikayesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2012, s. 484.
- ²⁶ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ²⁷ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ²⁸ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ²⁹ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ³⁰ Osip Senkovski, *Soçineniya Barona Brambeusa*, Moskva: Sovetskaya Rossiya, 1989, s. 404.
- ³¹ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ³² Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ³³ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ³⁴ Gülhanım Yetkin, & Gamze Öksüz, "Gerçek Yaşamdan Kurguya: Puşkin ve Gorki'de Çingenerler", *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, 11(24), 2018, s. 373.
- ³⁵ Muvaffak Duranlı, "Rus Yazar Konstantin Nikolayeviç Leontyev'in Eserlerinde Balkanlar ve Yazarın "Pembe" Adlı Hikayesi", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2012, s. 484.
- ³⁶ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)
- ³⁷ Fustanella, çeşitli Balkan ülkelerinde erkekler tarafından giyilen bir etek tarzında milli kıyafet.
- ³⁸ Konstantin Leontyev, *İz Jizni Hristian v Turtsii*. (t.y.)

KAYNAKÇA

- Altınöz, İ. "Çingenerler". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/cingenerler>. Erişim tarihi: 25.10.2020.
- Aytaç, G. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları, 2013.
- Aytaç, G. *Genel Edebiyat Bilimi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2016.
- Duranlı, M. "Rus Yazar Konsyantın Nikolayeviç Leontyev'in Eserlerinde Balkanlar ve Yazarın "Pembe" Adlı Hikayesi". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, 2012, ss. 477-490.
- Günel, Z. "Senkovski'nin Gözüyle Osmanlı Kültürü ve İstanbul". *Littera Edebiyat Yazıları*, Sayı: 9, 1999, ss. 229-242.
- Güngör, H. "Karşılaştırmalı Edebiyat, Küreselleşme ve Göç Arasındaki İlişki Üzerine Genel Bir Analiz". *Kare. Uluslararası Edebiyat, Tarih ve Düşünce Dergisi*, Sayı: 10, 2020, ss. 51-65.
- Kaverin, V. *Baron Brambeus: İstoriya Osipa Senkovskogo, Jurnalista, Redaktora "Biblioteki dlya Çteniya"*, Moskva: Nauka, 1966.
- Kefeli, E. "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, Sayı:8, 2006, ss. 331-350.
- Leontyev, K. *İz Jizni Hristian v Turtsii*. <http://knleontiev.narod.ru/texts/pembe.htm>, Erişim tarihi: 12.11.2022.

-
- Nazarova, N. "Lje-belkin i Psevdo-Senkovski: Ob İstinnom Avtore Povesti "Turetsskaya Tsıganka" i Odnom Epizode iz Otnoşeniy Senkovskogo s Puşkinim v 1835 Godu". *Puşkinskiye Çteniya v Tartu, Çast: 5*, Tartu, 2011, ss. 133-144, <http://lib.pushkinskijdom.ru/LinkClick.aspx?fileticket=rFMph4WahwO%3D&tabid=10183>, Erişim tarihi: 12.11.2022.
- Rami, İ. *19. Yüzyıl Rus Edebiyatında Türk İmgesi*. İstanbul: Çeviribilim Yay., 2016.
- Senkovski, O. *Soçineniya Barona Brambeusa*. Moskva: Sovetskaya Rossiya, 1989.
- Üre, P. *Konstantin Nikolayeviç Leontyev (1831-1891), Bizançılık ve Şark Meselesi*. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yay, 2015.
- Yagubov, B. "Tsıganskiy Tekst i Ego Mesto v Russkoy Kültüre". *Filologičeskiye Nauki. Voprosı Teorii i Praktiki*. 9 (27), 2013, ss. 208-212. <https://www.gramota.net/materials/2/2013/9-1/55.html> Erişim tarihi: 12.11.2022.
- Yetkin, G. & Öksüz, G. "Gerçek Yaşamdan Kurguya: Puşkin ve Gorki'de Çingeneler". *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, Sayı: 11(24), 2018, ss. 371-384.